

procesa i događaja moguće je prikazati pomoću najsuvremenijih tehničko-tehnoloških pomagala. Potrebna je obrada snimljenih materijala da bi se mogli eksponirati multivizijski, videom, diaprojeksijom itd. Nužno su potrebne i druge vrste i načini medijske prerade izložbenog materijala npr. povećanja, izrada nadomjestaka i kroz forme drugih medija npr. stripa, filma, animacije itd.

Posebno su važni načini i svrha korištenja nadomjestaka. Za prikazivanje društvenog konteksta historijskih procesa, događaja i ličnosti treba ostvariti ambijentalnost prostora i unošenja scenskih elemenata u ekspoziciju. To pridonosi jasnijoj artikulaciji idejne koncepcije i ostvarenju slojevitosti stalne izložbe.

Pojedini dijelovi izložbe koji obrađuju posebne teme moraju biti promjenljivi da bi se na tom prostoru nakon određenog vremena mogla obraditi neka druga tema kao dio veće cjeline. To zahtijeva da izložba bude tehnički suvremena i kompatibilna.

Jedna od osnovnih karakteristika izložbe mora biti edukativnost uglavnom ostvarenjem principa očiglednosti kako bi mogla ostvariti svoju odgojno-obrazovnu funkciju.

Valja napomenuti da nije moguće obraditi ovom izložbom društveni totalitet u periodu koji obrađuje. Stoga su obrađeni samo najvažniji historijski procesi, događaji i ličnosti iz naše novije povijesti do današnjih dana izgradnje socijalističke Jugoslavije.

Odmah nakon privređivanja stalnog postava potrebno je neprestano raditi na njegovom osvježavanju i dopunjavanju, a time i početi pripreme za realizaciju novog stalnog postava u trenutku kada se pokaže da postavljeni nije historijsko-muzeološki suvremen i ne odgovara potrebama svog vremena.

ABSTRACT

A proposal for the conception of the display at the Museum of the People's Revolution of Croatia in Zagreb.

A. Purčić

The present permanent display at the Museum of the People's Revolution of Croatia ought to be changed because it is historically incomplete and museologically outdated.

After a readjustment of the interior a new permanent exhibition should be brought out, which would be based on a chronological conception with particular themes treated separately. The basic theme: THE DEVELOPMENT AND ACTIVITY OF THE LABOUR MOVEMENT FROM ITS BEGINNING TO THE PRESENT, should be presented on four parts:

1. From the beginning of the first half of 19th century to 1918.
2. From the founding of the Yugoslav state to 1941.
3. The People's Liberation War and the socialist revolution (1941–1945).
4. The socialist reconstructions (1945 to the 13th Congress of the League of Yugoslav Communists).

The museological features of the display would be the emphasis on original material, employment of modern technical aids, appropriate use of the environment, and a possibility to change some of the exhibition's themes from time to time.

Muzejska postava narodnooslobodilačkog rata Makedonije

Galena Kuculovska,

Muzej Makedonije, Skopje

Primljeno: 16. 10. 1985.

Dana 20. prosinca 1985. godine otvorena su vrata muzejskog kompleksa u Skopju s kompletnom muzejskom postavom u kojoj je prezentirana bogata duhovna i materijalna kultura makedonskog naroda stvarana stoljećima. U kontekstu ove muzejske ekspozicije period narodno-oslobodilačkog rata Makedonije, kao vrhunski domet stoljetne borbe makedonskog naroda za nacionalno i socijalno oslobađanje i za stvaranje svoje državnosti, zauzima prvorazredno mjesto.

Postavka koja obuhvaća ovaj dramatičan period nove povijesti makedonskog naroda, smještena na površini od 1500 m², predstavlja sintezu povijesnih zbivanja u četverogodišnjoj borbi makedonskog naroda protiv fašističkih okupatora i domaćih reakcionarnih snaga.

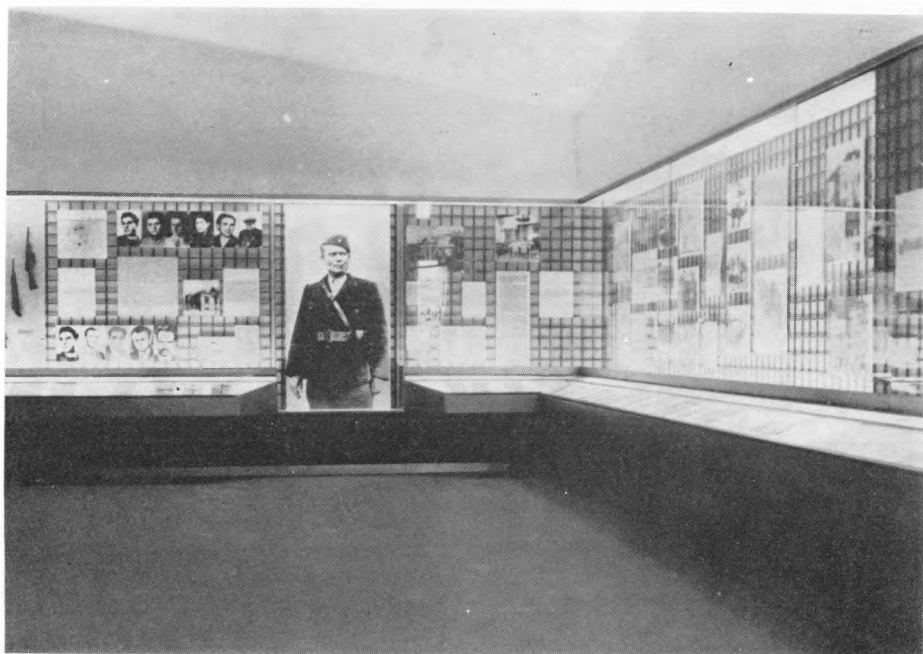
Prezentiranje narodnooslobodilačkog rata započinje burnim ožujskim demonstracijama 1941. godine širom zemlje uperenim protiv paktiranja kraljevske jugoslavenke vlade s fašističkom Njemačkom, zatim oružana agresija fašističkih sila na Jugoslaviju prvih dana travnja 1941. godine, njena brza kapitulacija i podjela njene državne teritorije između agresio-

sora, s posebnim isticanjem nove podjele teritorija Makedonije između fašističkih sila Bugarske i Italije s albanskim kvislinškim vlastima, njihova snažno izražena politika asimilacije, denacionalizacije, ekonomske eksploatacije i pljačke.

Poseban akcent u postavci dat je ulozu Komunističke partije Jugoslavije kao jedinstvene opće jugoslavenske revolucionarne društvene snage na čelu s Josipom Brozom Titom u čijem su političkom programu bile konceptirane istinske želje i interesi naroda i narodnosti Jugoslavije. U tom su kontekstu prikazane intenzivne vojno-političke aktivnosti Komunističke partije u organiziranju oružane borbe protiv okupatora i domaćih reakcionarnih snaga, njena neprocjenjiva pomoć makedonskim komunistima u odstranjivanju Pokrajinskog rukovodstva u Makedoniji na čelu kojeg je bio Metodija Šatorov-Šarlo, koji je odbio prihvatiti njen borbeni poziv, neposredno angažiranje KPJ, a naročito njenog sekretara Josipa Broza Tita za formiranje novog Pokrajinskog rukovodstva na čelu s Lazarom Koliševskim i Pokrajinskog vojnog štaba, formiranje prvih partizanskih odreda u Makedoniji i njihov ustanički pucanj 11. listopada 1941. godine, koji je najavio početak beskompromisne oružane borbe protiv okupatora, obuhvaćajući tri dijela Makedonije (Vardarski, Egejski i Pirinski).

Druga godina rata prikazana je na osnovu materijala o jačanju postojecih i formiranju novih partizanskih odreda, njihovom svakodnevnom uspješnom oružanom dejstvu na neprijateljsku živu silu i strateške objekte, kao i o njihovoj snažnoj i intenzivnoj idejno-političkoj i propagandnoj aktivnosti na području na kojem su oni imali svoje borbene akcije.

Od mnogobrojnih historijskih događaja koji su se zbili u Makedoniji 1943. godine, u postavci je naročito zabilježeno: formiranje Komunističke partije Makedonije i njenog Centralnog komiteta u ožujku 1943. godine kao događaj od dalekosežnog značaja za buduću afirmaciju nacionalnih kadrova i samoinicijativu u rukovođenju oružanom borbom; održavanje partijskog savjetovanja u Oteševu-Prešpi 2. kolovoza 1943. godine na kojem je odlučeno da se formiraju

Detalj stalnog postava odjela narodnooslobodilački rat u Muzeju Makedonije, Skopje

regularne vojne jedinice, vojska koja bi bila sposobna da djeluje na širim prostorima, te da se otpočne s pripremom za održavanje najvišeg političkog tijela narodnooslobodilačkog rata Makedonije — ASNOM-a.

Značajno mjesto u ekspoziciji dodijeljeno je nastanku i životu na slobodnom teritoriju u kumanovskom kraju, na Kožufu i u zapadnoj Makedoniji, koji se nakon kapitulacije fašističke Italije (8. rujna 1943. god.) znatno proširio s gradovima Kičevom i Debrom, kao i njezino egzistiranje sa svim elementima slobodne države. Brojni eksponati u postavci prikazuju rad NO odbora kao organa narodne vlasti, pozadinskih vojno-teritorijalnih organa, masovno-političke, kulturno-prosvjetne i druge organizacije, rad škola na makedonskom jeziku, aktivnost najvišeg političkog rata Makedonije s posebnim akcentom na izlaženje Manifesta Glavnog štaba NOR-a i POM-a početkom listopada 1943. godine, koji je kao programski dokument u kojem su bili izneseni ciljevi oslobodilačkog rata imao vanredan značaj u daljnjem uspješnom širenju narodnooslobodilačke borbe Makedonije.

Bogata povijesna dokumentacija upućuje i na formiranje i uspješna dejstva regularnih vojnih jedinica — bataljona i brigada s posebnim isticanjem njihovih dejstava u februarskom napadu i proljet-

noj ofanzivi 1944. godine, za održavanje partijskog i vojnog savjetovanja u selu Fuštani u Egejskoj Makedoniji i održavanje Prvog kongresa Antifašističkog omladinskog saveza Makedonije potkraj prosinca 1943. godine.

Kao posebne teme u postavci prikazani su: mnogobrojni legalni i ilegalni oblici otpora makedonskog naroda protiv okupatora i njihove politike odrođivanja i pljačke, izraženi kroz štrajkove, demonstracije, proteste, diverzije i druge oblike otpora; međunarodno priznanje narodnooslobodilačke borbe Makedonije potvrđeno dolaskom vojnih savezničkih misija pri Glavnom štabu Makedonije i pomoć saveznika izražena slanjem oružja, odjeće i drugog vojnog materijala; teror i zlostavljanje okupatora i balističkih bandi nad makedonskim narodom; suradnja narodnooslobodilačke borbe Makedonije s oslobodilačkim pokretom Bugarske, Grčke i Albanije; zajednička borba makedonskog naroda s drugim narodima i narodnostima Jugoslavije u toku koje je čvrsto i jačalo bratstvo i jedinstvo kao osnovna tekovina narodnooslobodilačke borbe; održavanje Prvog i Drugog zasjedanja AVNOJ-a s posebnim osvrtom na donesene odluke i rješenja Drugog zasjedanja AVNOJ-a 29. studenog 1943. godine, koja su se odnosila na novo državno uređenje Jugoslavije na federativnim principima — tim odlukama Makedonija dobiva karakteristike

državnopravnog subjekta; održavanje Prvog zasjedanja Antifašističkog saboranja narodnog oslobođenja Makedonije — ASNOM-a, 2. kolovoza 1944. godine, na kojem su istinski predstavnici prvog parlamenta u povijesti makedonskog naroda prihvatili odluke donošene na Drugom zasjedanju AVNOJ-a i proglasili stvaranje državnosti makedonskog naroda u okvirima jugoslavenske zajednice zbratimljenih naroda i narodnosti, u kojoj je makedonski narod dobio pravo na svestran nacionalni i kulturni razvitak; partizanska štamparija »Goce Delčev« i druga partijska ilegalna štampa i bilteni partizanskih odreda i vojnih jedinica; formiranje velikih vojnih jedinica — divizija i korpusa potkraj ljeta 1944. godine i njihove uspješne borbene akcije za oslobođenje Makedonije. Muzejska postava završava sudjelovanjem XV. makedonskog udarnog korpusa u završnim operacijama za oslobođenje cijelog teritorija Jugoslavije, njegov borbeni put od Makedonije do sjevernih granica Jugoslavije ispunjen je teškim borbama i velikim žrtvama njegovih boraca koji su svojom krvlju i životima na djelu gradili bratstvo i jedinstvo s drugim narodima i narodnostima Jugoslavije.

Muzejska postava narodnooslobodilačkog rata Makedonije 1941—1945. g. popraćena je tekstovima i vanredno bogatim muzejskim eksponatima, koji pružaju posjetiocima mogućnost da se upoznaju sa četverogodišnjom borbom makedonskog naroda, koja u suštini predstavlja posljednju i najvišu etapu u njegovoj vjekovnoj borbi za nacionalno i socijalno oslobođenje i stvaranje svoje državnosti, koju je uspio da ostvari makedonski narod vardarskog dijela Makedonije.

Prijevod s makedonskog jezika:
prof. Jevgenij Boroša

ABSTRACT

The display at the Museum of the People's Liberation War of Macedonia

G. Kuculovska

In 1985 there was opened in Skopje a permanent display at the museum complex, treating the period of recent Mace-

donian history. The display of exhibits from the war is placed in a area of 1500 m². It shows the events from the demonstrations against the treaty between the royal Yugoslav government and fascist Germany in March 1941, until the final battles in 1944.

The display of the National Liberation War of Macedonia presents to the visitor the last and most prominent stage in the age-long struggle of the Macedonian people for their national and social freedom.

Memorijalni muzejski kompleks »Gorno Vranovci«

Klime Korobar

Muzej Makedonije, Skopje

Priljeno: 22. 10. 1986.

U podnožju planine Jakupice između dva brežuljka, koji se spuštaju prema koritu rijeke Topolke, smješteno je selo Gorno Vranovci, na nadmorskoj visini od 600 metara, dvadesetak kilometara od Titova Velesa. Imedu dva rata u njemu je živjelo 2429 stanovnika, i to pretežno Makedonaca — muslimana. U arhitekturi kuća očituju se obilježja gradske arhitekture, primjećuju se dvorište, trijem, brojni prozori. Ta je primjesa uvjetovana ne samo blizinom grada već i činjenicom da je to selo poznato po dobrim građevinskim radnicima.

U toku NOB-e selo je zakoračalo u povijest. Zločini bugarskih okupatora nisu mimošli ni Gornovranovčane jer su stalno pomagali partizanski pokret. Međutim, nitko iz sela nije mogao ni pomisliti da će rujanskih dana 1944. godine ući u svijetle stranice povijesti NOB-e i revolucije, da će njegovi žitelji postati najviši državni, vojni i politički rukovodioci, te da, će tu djelovati najviša državna i politička tijela Federalne Makedonije — Prezidijum ASNOM-a, Glavni štab NOB i POM, Centralni komitet KPM, Inicijativni odbor NO fronte, Glavni odbor NOMS-a, Inicijativni odbor AFŽ i drugi.

Na 40. obljetnicu značajnih zbivanja koja su se odigrala u selu donesena je odluka o izgradnji Memorijalnih objekata u kojima su bili i radili Centralni komitet KPM, Prezidijum ASNOM-a, Glavni štab NOB i POM, OZNA i Partizanska štamparija »Goce Delčev«, a kasnije da se rekonstruiraju i drugi objekti, tako da selo predstavlja

kompleksni muzej o svemu onome što se u njemu odigralo.

Zbog oštećenosti objekata moralo se ići na potpunu rekonstrukciju. Objekti su bili srušeni do temelja i na staroj osnovi su sagrađeni novi, koji su zadržavali vanjski i unutrašnji arhitektonski sklop osigurajući funkciju koja im je bila određena.

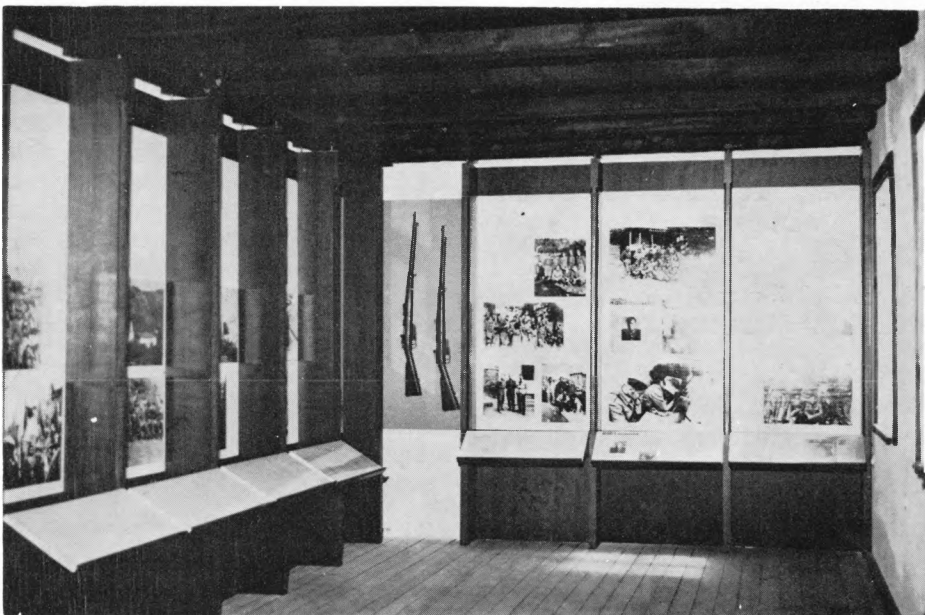
Izrađene sadržinske i likovne koncepcije prilagođene su povijesnom značenju događaja, koji su se odigrali i njihovoj današnjoj društveno-političkoj, obrazovno-odgojnoj i kulturno-umjetničkoj funkciji.

trašnje poslove i informacije. Unutrašnja arhitektura postavke ne narušava arhitekturu objekta, a služeći se suvremenim muzeološkim metodama — pomoću fotografija, dokumenata, karata i predmeta — predstavlja ovaj najviši organ državne vlasti.

Kat se sastoji od čardaka i tri sobe u kojima je smještena memorijalna soba i biblioteka.

Memorijalni muzej CK KPM

Kuća u kojoj su boravili članovi CK KPM nalazi se u sjeverozapad-

Detalj iz stalnog postava u Memorijalnom muzeju Prezidijum na ASNOM — Gorno Vranovci

Memorijalni muzej Prezidijuma ASNOM-a

Memorijalni muzej Prezidijuma ASNOM-a lociran je u sjevernom dijelu sela, na terenu s malim padom, na samom rubu dvorišne parcele tako da s južnom fasadom izlazi direktno na cestu koja vodi u centar sela. U osnovi je prelomljen pravokutnik (12,6 x 9,65 m) s visinom prizemlja i kata. U prizemlju je smještena memorijalna muzejska postavka koja pored sadržinske koncepcije predstavlja Prezidijum ASNOM-a s njegovim resorskim povjereništvima za narodnu privredu i ekonomsku obnovu zemlje, za prosvjetu, za sudstvo i socijalnu politiku, za narodno zdravlje i ishranu, za financije, građevinarstvo i promet, za unu-

nom dijelu sela na gotovo ravnom terenu, dok zapadnim zidom leži direktno na regulacijskoj liniji ulice. Objekt je s prizemljem i katom, a u osnovi je pravokutnik (9,25 x 7,55).

U prizemnom dijelu smještene su slobodne prostorije: depo, ostava i zatvoren trijem, dok se na kat od zatvorenog čardaka ulazi u memorijalnu sobu i muzejsku postavu.

Memorijalna muzejska postavka pomoću historijskih dokumenata prikazuje revolucionarnu akciju KPM, posebno njenog Centralnog komiteta, koji se tih dana, u složenim uvjetima vojnopolitičke situacije u zemlji i svijetu, našao pred mnogim odgovornim zadacima, koji su proizlazili iz predstojećih vojnih